

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЮРИДИЧНОЇ СФЕРИ

УДК 159.9.316.6

Мішеніна Тетяна Миколаївна,
студентка спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. У статті проаналізовано синдром професійного вигорання, його сутність, прояви, фізіологічні, психологічні, особистісні наслідки на особистість працівників юридичної сфери.

Ключові слова: професійне вигорання, емоційне вигорання, юридична діяльність, професійна деформація.

Актуальність дослідження. Сьогодення пред'являє значні вимоги до всіх аспектів діяльності працівників юридичної сфери: знань, умінь, способів діяльності і, звичайно, до особистісних особливостей. Професія працівників юридичної сфери насичена багатьма стресогенними факторами стресу: фрустрованість, підвищена тривожність, роздратованість, безсильність. Це незначна частина факторів, які можуть стати причиною емоційного виснаження особистості юридичного працівника. Окрім зазначених психологічних факторів є й фізичні перевантаження, які впливають на виникнення синдрому «професійного вигорання».

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. У досліджених проблем вигорання окремо, звертається увага на обґрунтування сутнісного змісту та структури «професійного вигорання» (М. Буриш, Л. Карамушка, М. Лейтер, К. Маслач, С. Максименко, Е. Махер, Ф. Сторлі, Б. Перлман, Е. Хартман, Ю. Шваб); аналіз детермінант синдрому «професійного вигорання» (М. Борисова, Т. Зайчикова, Х. Кюйнарпуу, К. Малишева, В. Орел, Т. Форманюк); розробку психодіагностичного інструментарію (В. Бойко, Н. Водоп'янова,

Дж. Грінберг, Т. Ронгинська, А. Рукавішников, А. Серебрякова, О. Старченкова); пошук засобів профілактики та корекції зазначеного синдрому (О. Козлова, К. Кондо, Д. Трунов, Х. Фрейденбергер). Однак проблемі емоційного вигорання у працівників правоохоронних органів присвячено невелику кількість робіт (І. Ващенко, О. Крапівіна, О. Луніна, Н. Поварова, В. Медведєв та інші).

Мета наукової роботи є дослідити психологічні особливості синдрому «професійного вигорання» у працівників юридичної сфери.

Відповідно до мети нами були поставлені наступні завдання:

- 1) на основі здійснити теоретичного аналізу уточнити поняття «професійного вигорання»;
- 2) проаналізувати психологічні особливості я «професійного вигорання» у працівників юридичної сфери.

Методи та методики дослідження:

- 1) аналіз, синтез, узагальнення;
- 2) систематизація, інтерпретація ті інші методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні десятиріччя у світовій науковій літературі активно обговорюється проблема так званих «burnout diseases» - вигорання на робочому місці, які охоплюють психологічні, психічні та фізичні розлади, пов'язані з впливом факторів сучасного середовища.

Всесвітня організація охорони здоров'я назвала професійний стрес хворобою ХХІ століття, тому що цей вид стресу спостерігається в будь-якій професії світу досягаючи розмірів глобальної. Серед них однією з найгостріших вважається синдром «професійного вигорання» (World Health Organization, 1992).

Термін «вигорання» введений американським психіатром Х. Дж. Фрейденбергером в 1974 році для характеристики психологічного стану здорових людей, що знаходяться в інтенсивному і тісному спілкуванні з клієнтами, пацієнтами в емоційно насиченій атмосфері при

наданні професійної допомоги. Спочатку цей термін визначався як стан знемоги, виснаження з відчуттям власної марності (Самоукина, Н. В., 2000).

Дослідження останніх років дозволили істотно розширити сферу появи цієї проблеми. Психічне вигорання трактується як професійна криза, пов'язана з роботою в цілому, а не тільки з міжособистісними взаєминами. Таке розуміння дещо змінило і його основні компоненти: емоційне виснаження, цинізм, професійна ефективність. З цих позицій поняття деперсоналізації має більш широке значення і означає негативне ставлення не тільки до клієнтів, але і до праці та її предмету в цілому.

Доктор К. Маслач підкреслює, що вигорання - це не втрата творчого потенціалу, а «емоційне виснаження, що виникає на тлі стресу, викликаного міжособистісним спілкуванням» (Пайнс, Э. & Маслач, К., 2000).

Отже, під «професійним вигоранням» ми розуміємо виснаження моральних і фізичних сил, що неминуче позначається як на ефективності професійної діяльності, психологічному самопочутті.

Юридична діяльність відноситься до професій, що передбачають виконання обов'язків у напружених, екстремальних, стресогенних умовах. Тому їй притаманні всі особливості, характерні для інших «критичних» професій: дефіцит часу, вплив на особистість, особливо сильних подразників та домінування негативних емоцій при нестачі позитивних, підвищена відповідальність прийняття рішень та необхідність невідкладного впровадження заходів. Усі вони набувають особистої значимості та призводять до виникнення стану психологічної напруженості.

Вплив на особистість особливо сильних подразників із переважанням негативних емоцій — похідна від екстремального характеру та високого ступеня конфліктності роботи працівників юридичної сфери. Конфліктність призводить до виникнення стану емоційної напруженості,

до переносу негативних подій на неслужбову сферу і протиріччя у найближчому оточенні.

До чинників психологічного характеру у юридичній сфері слід віднести наступне. Наявність правової регламентації діяльності. Діяльність фахівця-юриста підпорядковується суворо встановленим нормам. Звичайно, з цього не випливає, що її суб'єкт обмежений у своїх волевиявленнях щодо вибору засобів виконання діяльності, її раціональної організації;

Наявність владних повноважень, тобто права та обов'язку застосування влади від імені закону. Психологічний стан підвищеної відповідальності, поряд із необхідністю винесення обґрунтованих та виважених рішень, надає юридичній діяльності напруженого характеру і може призвести до появи негативних тенденцій.

Перша з них полягає в надмірному застосуванні владних повноважень, зловживанні службовим становищем, друга — в нерішучому застосуванні владних повноважень, пов'язаному із сумнівами, побоюваннями щодо можливої відповідальності;

Наявність елементів небезпеки і ризику, у тому числі й при прийнятті рішень, які можуть мати небажані особистісні наслідки. Практика свідчить, що «вдалий» ризик заохочується керівництвом, а «невдалий» визнається як невиправданий і спонукає до відповідальності;

Багатоплановість службових ситуацій, неможливість чіткого планування й прогнозування результатів. У кожній ситуації можна виділити декілька аспектів (правовий, психологічний, моральний, соціально-економічний та ін.), кожен із яких потребує своєї оцінки, тому визначити власне ставлення до конкретного об'єкта не завжди просто.

Неочевидність ситуацій потребує складних інтелектуальних зусиль. Непрогнозована зміна видів діяльності, одночасне вирішення декількох завдань може створювати передумови для розвитку у працівника стану фрустрації;

Високі вимоги до навичок професійного спілкування. Необхідне прогнозування можливих варіантів поведінки співбесідника, наявність індивідуальних «технік» спілкування, вміння «дистанціюватись від ситуації», «не вийти з ролі», хоч би яким складним не було завдання.

Проведений теоретичний аналіз психологічної літератури з проблеми дає підстави розглядати синдром «професійного вигорання» у працівників юридичної сфери, як складний багатовимірний конструкт, довготривалу стресову реакцію, що виникає внаслідок впливу на особистість юриста нервово-психічних навантажень, які пов'язані з міжособистісним спілкуванням, що супроводжується емоційною насиченістю та когнітивною складністю, захисною реакцією у формі часткового або повного виключення емоцій у відповідь на психотравмуючі впливи, а також як позитивне (творче «горіння») та негативне (виснаження, дистрес, форма дезадаптації) явище.

Висновки. На основі теоретичного аналізу нами було уточнено поняття «професійного вигорання». Проаналізовано психологічні особливості «професійного вигорання» у працівників юридичної сфери.

Перспективними напрямками психолого-педагогічного дослідження проблеми «професійного вигорання» є удосконалення психотехнологій попередження та подолання цього синдрому з урахуванням специфіки професійної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Самоукина, Н. В. (2000). *Синдром профессионального выгорания*. Управление персоналом, российский опыт. Москва [російською мовою].
2. Пайнс, Э. & Маслач, К. (2000). *Практикум по социальной психологии*. Питер [російською мовою].
3. World Health Organization. (1992). *The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: clinical descriptions and diagnostic guidelines*. World Health Organization [англійською мовою].